Katibu di Shon van Carel de Haseth

Klassieker integraal in het Nederlands vertaald

Nadat het eerste en laatste hoofdstuk van Katibu di shon door Carel de Haseth al in 2001 in het Nederlands vertaald in Tropentaal verschenen was, en daarin opviel als een van de betere fragmenten, werd nu de complete roman in Nederlandse vertaling uitgegeven, waardoor deze inmiddels kleine klassieker ook voor de niet-Papiamentstalige lezers beschikbaar is.

Door Wim Rutgers

Slaaf en meester is gepubliceerd aan de vooravond van 1 juli 2002, de dag waarop in Nederland het gedenkteken aan de slavernij en de vrijheid werd onthuld. Het verhaal verscheen samen in een bundel met twee stukken van de bekende Surinaamse schrijfster Cynthia McLeod, een met achtergronden over het slavernijverleden en een verhaal. Carel de Haseth beschrijft in *Slaaf en meester* de grote opstand van 1795. In het eerste hoofdstuk vertelt Louis, nu hij na het mislukken van de opstand gevangen is, van een droom waarin hij een boom moest omhakken, maar dat die boom iedere keer weer uit zichzelf verrees, nadat hij ter aarde stortte. Aanvankelijk legde Louis deze droom uit als een teken voor de onmogelijkheid van de geraamde opstand, maar naderhand beseft hij dat de boom op de vitaliteit van de slaven slaat, die zich iedere keer, na welke toegebrachte slag dan ook, weer fier zullen oprichten. Louis droomde van de boom der vrijheid! Hij vóelt zich vrij en hij ís vrij, al weet hij ook dat hij nog maar één nacht te leven heeft en dat hij de volgende dag op het schavot als gehangene zal moeten sterven. *"Hoe gemakkelijk is het een slaaf om te brengen, maar hoe moeilijk is het hem te dwingen vergiffenis te vragen."*
Louis' lijfelijke onvrijheid, maar met het bezit van zijn geestelijke vrijheid, staat in scherp contrast met de positie van Shon Welmu (Willem) en de andere slavenmeesters en hun nazaten die voortaan met een niet meer tot zwijgen te brengen gewetensnood zullen moeten leven. De 'boom' zal vallen, maar hij zal herrijzen!

Beurtelings vertellen shon Willem en slaaf Louis het verhaal van de grote opstand van 1795 toen op de plantage van Willem van Uytrecht de slaven het werk neerlegden en zich over het hele eiland een opstand ontketende tegen de onvrijheid. Welmu (Willem) en Louis zijn op dezelfde dag geboren. Ze zijn dan wel geen bloedbroeders maar toch zoogbroeders, en in elk geval trouwe speelmakkers in hun jeugd, al zijn ze later ook rivalen in de gezamenlijke liefde voor het meisje Anita. Met de opstand staan ze lijnrecht tegenover elkaar en na de mislukking ervan geeft Willem zich rekenschap van zijn relatie met deze slaaf die hij als een tweelingbroer ziet.
"Niet in biologische zin en minder nog in sociale zin. Onze afkomst is verschillend van elkaar en daardoor ben ik als vrije geboren en hij als slaaf. Maar we zijn allebei kind van deze rots. Als zodanig hadden we niet zonder elkaar gekund. We hielden van elkaar, we hebben elkaar geholpen en aangevuld zodat we samen konden overleven in deze wereld."

In zijn kleine roman pleit Carel de Haseth voor verzoening tussen twee door de historische slavernij onverzoenlijk tegenover elkaar staande bevolkingsgroepen. Of deze idee in een wereld waarin gedachten van excuses en herstelbetalingen en de discussie over het al dan niet winstgevende van slavenhandel en plantage-economieën momenteel overheersen, zullen aanslaan is voor een schrijver geen probleem. De literatuur houdt haar eigen al dan niet politiek correcte pleidooi. Laten we Carels tekst aan het eind van het verhaal nog even volgen.
"Maar zoals dat wel vaker het geval is bij broers, is met de tijd haat en afgunst in ons gegroeid zonder dat we daar erg in hadden. Man en vrouw verschillen seksueel van elkaar en juist daarom voelen ze zich tot elkaar aangetrokken om ten slotte bij elkaar te komen en één te worden. Maar broers, die fysiek gelijk zijn, stoten elkaar af. Welhaast onvermijdelijk worden zij slachtoffer van de veeleisende liefde voor elkaar. Een liefde die onlosmakelijk verbonden is met het dodelijke wantrouwen dat Kaïn voelde voor Abel. Ik heb het twijfelachtige geluk mogen smaken moordenaar van mijn broer te zijn. Ik kan me niet onttrekken aan mijn schuld en verantwoordelijkheid. De rest van mijn leven zal ik de gevolgen dragen van mijn daden. Het lot heeft zijn teken gebrand op het voorhoofd van mijn geweten."

Het bijbelboek *Genesis* vertelt de geschiedenis van Kaïn die zijn broer Abel uit jaloezie doodslaat en vervolgens van God zelf een teken op zijn voorhoofd krijgt ter bescherming tegen de bloedwraak: "Daarom al wie Kaïn doodslaat zal zevenvoudig gewroken worden. En de Heer stelde een teken aan Kaïn, opdat hem niet versloeg al wie hem vond."
Ook Boeli van Leeuwen gebruikte het kaïnsteken in zijn debuutroman *De rots der struikeling,* in het verhaal over de Europese concentratiekampen in de Tweede Wereldoorlog. Het gruwelijke verhaal over de dood van een Russische boer eindigt ook met het teken van Kaïn, dat op het voorhoofd van de Nazi zal staan die de Russische boer standrechtelijk neerschiet, maar het is "hetzelfde teken dat er op uw eigen voorhoofd staat" waarschuwt de verteller de lezer.
Shon Willem is de Kaïn van het bijbelverhaal die de slaaf dan wel niet zelf persoonlijk vermoordt, maar die toch medeverantwoordelijk is, zelfs dubbel als kastenlid van degenen die de slavenopstand wreken en berechten en door een mes te geven waarmee Louis in de gelegenheid gesteld wordt zelfmoord te plegen om niet door de wrede hand van de beul te sterven.
Met zijn diepmenselijke vragen naar schuld en boete staat *Slaaf en meester* in de traditie van Boeli van Leeuwens romans als *De rots der struikeling* en *De eerste Adam* met hun gewetensvragen rond goed en kwaad en in die van Cola Debrot die vanaf zijn debuut *Mijn zuster de negerin* van 1935 tot het postuum verschenen *De vervolgden* van 1982 opgeroepen heeft tot verzoening tussen mensen op de rots die Curaçao heet.

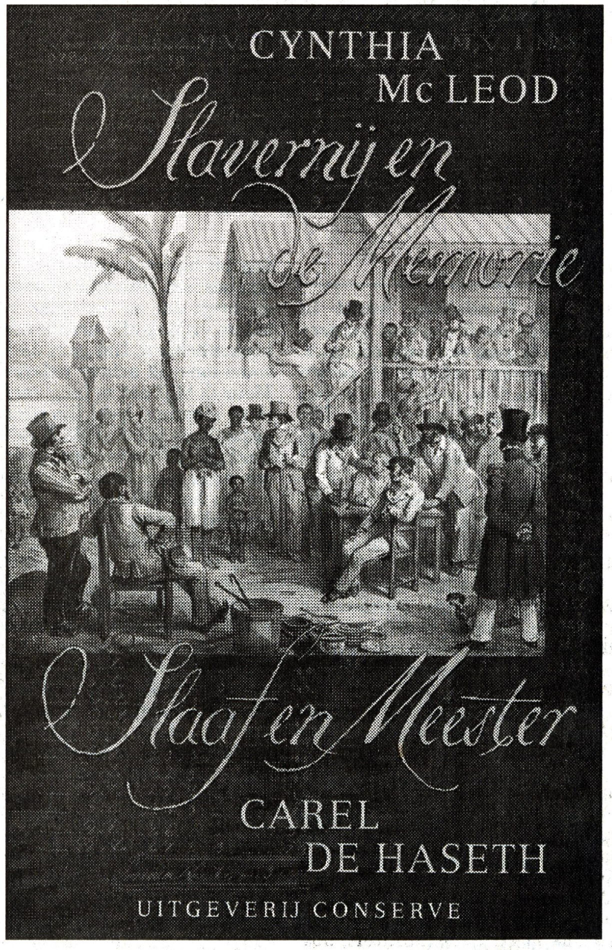

Carel de Haseth: Slaaf en meester
Schoorl: Uitgeverij Conserve 2002